

Обрад Цицимил, ДУРМИТОРСКИ НОП ОДРЕД И ЊЕГОВО ПОДРУЧЈЕ 1941—1945, Војноиздавачки завод, Београд 1966, стр. 327

Вогата збивања народноослободилачког рата на просторној територији Дурмиторског народноослободилачког партизанског одреда најзад су добила свој приказ који представља много више него „мали прилог сведочанству о тим великим и тежким данима, борбама и патњама“, како је аутор рекао о свом дјелу у предговору.

Поред краћег увода са општим напоменама о територији, становништву и неким догађајима старије прошлости, дат је систематизован и документован преглед свега што се на овом подручју дешавало од фашистичке окупације земље у априлу 1941. до коначног ослобођења у децембру 1944, кад је и Одред престао да постоји.

У раду су изложени најважнији и најкарактеристичнији подаци о припремама за почетак народноослободилачке борбе и њеним првим резултатима, о италијанској офанзиви и поновном распламсавању устанка. Борбама Дурмиторског одреда у Босни, Херцеговини и Санџаку дато је одговарајуће мјесто. Прегледом рада народноослободилачких одбора обрађена је најпунија пажња на карактер и перспективе развика народноослободилачке борбе уопште. До појединости је изложена упорна борба за одбрану територије Одред, која је више мјесеци била слободна (крајем 1941. и у почетку 1942. године). У периоду четничке власти (мај 1942 — април 1943) дошао је до изражаја и рад илегалних позадинских група и партијских организација. На поново слободној територији брзо је обновљен рад органа народне власти. Повећала се и активност партијских организација. Са доста по-

јединости изложени су и догађаји који су претходили бици на Суутјесци и све што се дешавало на овом подручју у вријеме њених најжешћих борби и по завршетку главних операција. Масакр небољачког становништва приказан је са више карактеристичнијих примјера. Нијесу изостали ни најважнији подаци о свему о коме што се догађало касније, последије капитулације фашистичке Италије, доласка јединица II ударног корпуса, НОЕЈ, уништавања четничких група, последњих непријатељских упада на слободну територију, њене одбране, расформирања Дурмиторског одреда и завршних борби на овом подручју.

Једном ријечју, књига О. Цицимила обухвата мноштво најразличитијих догађаја који су се одијавали на широј територији Дурмиторског НОП одреда, — војне и политичке историје за означено вријеме. Важност територије Одред и организованих снага народа у борби не само на њој добила је у овом раду оно мјесто које је и имала у развиту НОР-а уопште. Чињеница је да је у хронички захваћена војна и политичка дјелатност у целини. Узајамност свих чинилаца који су снажно утицали на развика НОБ-е у раду је довољно дучљива. У континуитету се може пратити цијелокупна активност Одред, промјене у његовој формацији, спремност јединица да се боре гдје је требало тући непријатеља (у Босни, Херцеговини, Санџаку и друдје), тактика раговања, покретљивост, способност обнављања и јачања новим снагама, које су, по свему изгледа, биле неисцрпне. То исто важи и за рад органа војно-

-позадинских власти, које су нарочито на овом подручју сплсцале богато искуство, како по својој улози према јединицама Одреда на положајима тако и према свакодневним потребама народа (одржавање болница и др.). Ово се такође може рећи и за рад органа народноослободилачке власти, чија је богата пракса увелико послужила при формулисању познатих фочанских прописа. Чињеница је да је масовно учешће народа у цјелокупној војној и политичкој активности на овом подручју било карактеристично за читаво вријеме народноослободилачког рата. На свој начин то илуструју и подаци приложене мапе територије Одреда. С правом се закључује да је више од половине цјелокупног становништва дурмиторског подручја активно учествовало у народноослободилачкој борби (у војним јединицама, у свим службама војнопозадинских власти и народноослободилачких одбора). Народ овога краја добио је једном и похвалу Врховног штаба НОВ и ПОЈ за овој самопријегорни и родољубиви рад.

Аутор је успио да изложи и најважније податке о развоју партијске организације, чији се велики утицај на становништво могао осјетити у свим видовима борбе за слободу и бољи живот (од пријема испаливања прве устаничке пушке до коначног ослобођења земље). С друге стране, приказан је и рад окупаторских сарадника, чије су снаге, по себи, у ствари биле ништавне.

Хроника садржи најважније податке о великим жртвама народа овог подручја (о погинулима борцима, жртвама фашистичког терора и огромним материјалним штетама). То најбоље говори о оштрини борбе која се водила 1941—1945. на подручју Одреда и у читавој земљи. Књизи су приложена имена 1.012 палих бораца и 1393 жртве борачког становништва уништено је у Пиви и Дробњаку у мају и јуну 1943. године, у вријеме битке на Сутјесци). Из пописа имена да се мноштво упознали. По презимену бораца, години и мјесту ро-

ђења и погибије и броју мушких и женских може се доста видјети. Свакако би и њихова занимања при томе значила. Пинуло се у борби за слободу и на најдуљенијим бојиштима за нову Југославију. Улога Партије и свијест родољубивих снага народа на дурмиторском подручју дошле су до изражаја у најпунитој мјери.

Посебно се мора истаћи успјех који је аутор постигао композицијом хронике. Благодарети томе, мноштво података о разноврсној активности Одреда и народа на његовој територији постало је читаво врло прегледно и приступачно. Композицијом књиге су и сви чиниоци борбе могли добити најреалнији израз. Богата активност на овом подручју пружена је око борби Одреда за читаво вријеме његовог постојања. Све ово било је омогућено добрим познавањем чињеница, провјераваних и архивском трагом кад год је то било могуће.

О борбама на дурмиторском подручју још је понешто написано, а и сачуваних докумената свакако има више него што их је аутор навео. Могло се доћи и до више података о борби напредних снага прије рата. Нема сумње да аутор хронике то није искључивао. Концепцијом свога рада требало је да изложи најважнија збивања у којима је сам учествовао у току НОБ-е. Напомену о томе дао је у предговору хронике.

Хроника *Дурмиторски НОП одред и његово подручје 1941—1945.* представља сасвим успио рад, који се по својој садржини мора издвојити од већ неколико објављених са сличном тематиком. Поред поменутог, томе у прилог иде јасноћа излагања, поуздање у сигурност података који се наводи, концизност у изразу, строга одговорност према свакој ријечи, стил и језик којим је хроника написана.

До потребног изражаја дошла је и ауторова обавеза да сигурно каже што се могло, што је требало, у ствари што се морало рећи о крају чији су људи масовно устали да се боре за слободу земље, да у тој борби истрају до краја и поднесу огромне жртве. *Ђ. Пејовић*